

μὴ ἔχων ὁμως τὴν πολιτικότητα ἐκείνου, ἐνόμιζεν, ὅτι ἐκτελεῖ θεάρεστον πρᾶξιν καταδιώκων τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἔλαβε ζωηρὸν μέρος εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας τῆς ἐποχῆς, κατεδίωξε τοὺς ἀλλοδόξους πάσης ἀποχρώσεως εἰς τὸ κράτος του καὶ περιεπλάκη εἰς ἑξωτερικοὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐξήντηλσαν τὴν δύναμιν τῆς Ἰσπανίας.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ κράτους.—Τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν σήμερον τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, ὠνόμαζον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων Κάτω Χώρας. Εἰς τὴν πρώτην κατοικοῦν γαλλόφωνοι, εἰς τὴν δευτέραν δραστηρία καὶ ἐργατικὴ γερμανικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία ὁμιλεῖ κλάδον τῆς γερμανικῆς. Ἡ εὐνοϊκὴ θέσις τῆς χώρας εἰς τὴν ἐκβολὴν μεγάλων ποταμῶν, Ρήνου, Μάας, Σάλδε, καὶ τὸ σχεδὸν μονοπωλιακὸν μεταπρατικὸν ἐμπόριον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐπλούτισαν τὴν χώραν καὶ ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν εὐποροῦσαν ἀστικὴν τάξιν. Αἱ Κάτω Χῶραι, ἀνήκουσαι εἰς τὸ στέμμα τῆς Βουργουνδίας, περιῆλθον δι' ἐπιγαμίας εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας.

Ἡ μεταρρύθμισις διεδόθη εἰς αὐτὰς ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἰδίως ὁ καλβινισμὸς ἀπέκτησε φανατικοὺς ὁπαδούς.

Ἡ ἀνεξαρτησία.—Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Φιλίππου νὰ ἐκριζώσῃ τὴν αἵρεσιν, ὅπως ἀπεκάλει τὴν μεταρρύθμισιν, προεκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας, ἐνῶ τὸ καθολικὸν Βέλγιον ἔμεινε πιστὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Αἱ ἑπτὰ βόρειοι ἐπαρχίαι ἐσχημάτισαν τὸ 1579 τὴν Ἐνωσιν τοῦ Οὔτρεχτ καὶ τὸ 1581 ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ ἀνακήρυξις ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι εἰς αὐτὴν πρώτην φορὰν ἐμφανίζεται ἡ ἰδέα τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ ἀπέναντι τοῦ ἡγεμόνος καθὼς καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀντιστάσεως.

«Ὁ λαὸς δὲν ἐπλάσθη χάριν τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν χάριν τοῦ λαοῦ, διότι χωρὶς τὸν λαὸν δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡγεμών. Ἔργον τοῦ ἡγεμόνος εἶναι νὰ κυβερνᾷ τοὺς ὑπηκόους μὲ δικαιοσύνην καὶ ἐπιείκειαν καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾷ ὡς πατὴρ τὰ τέκνα του... Ἄν δὲν τοὺς μεταχειρίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὡς δούλους, τότε παύει νὰ εἶναι ἡγεμὼν καὶ γίνεται τύραννος. Οἱ ὑπήκοοί του ὁμως ἔχουν τὸ δικαίωμα, μετὰ νόμιμον ἀπόφασιν τῶν ἀντιπροσώπων των, ἂν δὲν μένη πλέον ἄλλο μέσον νὰ ἐπιτύχουν ἀπὸ τὸν τύραννον ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν ζωὴν καὶ περιουσίαν, διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν». (Ἀνακήρυξις ἐλευθερίας, 26 Ἰουλίου 1581).

Αἱ Ἠνωμένοι Ἐπαρχίαι, μετὰ μακρὸν καὶ περιπετειώδη ἀγῶνα ὀγδοήκοντα περίπου ἔτων, ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας (1648) ὡς ἀνεξάρτητον κράτος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν μεγαλύτεραν καὶ ἐπικρατεστέραν ἐπαρχίαν ὠνομάσθη Ὀλλανδία.

Τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα.— Ἡ Ὀλλανδία ἔδωκεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον παράδειγμα τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους. Αἱ ἐπαρχίαι διετήρησαν τὴν αὐτοδιοίκησίν των, τὰς ἐπαρχιακὰς τάξεις, δηλαδὴ συμβούλιον ἀντιπροσωπείας τῶν πόλεων, καὶ τοὺς Διοικητάς των. Τὴν ἀνωτάτην ὅμως ἐξουσίαν τῶν Ἠνωμένων ἐπαρχιῶν εἶχον αἱ Γενικαὶ τάξεις ὡς νομοθετικὴ ἐξουσία, καὶ τὸ Ἀνώτερον Συμβούλιον μὲ τὸν Κυβερνήτην (Stathouder) ὡς ἐκτελεστική. Τὸ ἀξίωμα τοῦ κυβερνήτου ἔγινε κληρονομικὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς Ὁρανίας, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ὡς διοικητὴς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ὁ κυβερνήτης ἦτο ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς χώρας καὶ οἱ Ὁράνιοι ἀπέκτησαν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος, ἡ ἀκμή.— Εἰς τὸ νέον κράτος ἤκμασε τὸ ἐμπόριον, ἰδίως τὸ μεταπρατικόν, καὶ αἱ τέχναι. Τὸ χρηματιστήριον τοῦ Ἀμστερδαμ (1609) ἔγινε μεγάλη χρηματαγορά. Ἡ ἔξασθένησις τῆς Ἰσπανίας ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ὀλλανδοὺς νὰ ἰδρῦσουν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος. Ἰδρυσαν ἀποικίας εἰς τὴν Κεϋλάνην, εἰς τὰς Νήσους τῆς Σόνδης, εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν (Ἀκρωτήριον) καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Νέας Ὑόρκης ἔκτισαν τὸ Νέον Ἀμστερδαμ.

Δύο ἐμπορικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἑταιρεῖαι, ἰδρυθεῖσαι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, ἡ Ἐταιρεία τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν (1602) καὶ ἡ Ἐταιρεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν (1621), 20.000 πλοῖα, 168.000 ναυτικοί, μὲ τὸ Ἀμστερδαμ ὡς κέντρον, ὑπηρέτουν τὴν συγκοινωνίαν εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας τοῦ κόσμου.

Ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς καὶ τῆς γνωριμίας τοῦ κόσμου ἦτο ἡ ἀνύψωσις τοῦ ὀλλανδικοῦ λαοῦ ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις. Τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἐβοήθησεν ἡ ἰδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λέϋδεν (Leiden), ὅπου ἐδίδαξεν ὁ περίφημος φιλόλογος καὶ νομικὸς Οὐγκὸ Γρότιους (Hugo Grotius), ὁ ὁποῖος ἀνενέωσε τὴν περὶ φυσικοῦ δικαίου διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὠνειρεύετο τὴν

ἔνωσιν τῆς Εὐρώπης εἰς μίαν μεγάλην ὁμοσπονδίαν καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ κράτος εἶναι συμβόλαιον μεταξὺ κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων. Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἀπεσύρθη ὁ γάλλος φιλόσοφος Καρτέσιος καὶ εἶχεν ἀσφάλειαν ὁ ἔβραϊος φιλόσοφος Σπινόζα, ὁ καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς ὁμοθρήσκους του, καὶ ἐκεῖ ἐδημιουργήθησαν μερικά ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερα ἔργα ζωγραφικῆς.

ΑΓΓΛΙΑ

Προέλευσις.— Τὸ δραστήριον ἀγγλικὸν ἔθνος προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν Γαλατῶν κατοίκων τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας, τῶν Βρεταννῶν, ἐκ τοῦ κελτικοῦ κλάδου τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς, μετὰ τοῦ ὀρμητικοῦ γερμανικοῦ φύλου τῶν Ἀγγλοσαξόνων, οἱ ὅποιοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος μ.Χ. μετηνάστευσαν ἀπὸ τὴν βόρειον Γερμανίαν εἰς τὴν Μ. Βρεταννίαν καὶ ἴδρυσαν εἰς αὐτὴν διάφορα κράτη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἤδη τῶν μέσων χρόνων οἱ Ἀγγλοὶ ἦσαν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι.

Βραδύτερον ὑπέστησαν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων, ἰδίως ὅταν οἱ δοῦκες τῆς Νορμανδίας (Γουλιέλμος ὁ Κατακτητῆς, 1066) ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ διοίκησις, τὸ κοινοβούλιον.— Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἡ βασιλεία ἔμεινε πάντοτε ἀρκετὰ ἰσχυρά, διότι ἡ ἀριστοκρατία οὐδέποτε ἔγινε κυρίαρχος εἰς τὴν χώραν καὶ οἱ κόμητες ἦσαν μᾶλλον ὑπάλληλοι τοῦ βασιλέως.

Τὸ Κοινοβούλιον εἶναι τὸ ἰδιάζον γνώρισμα εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἀγγλίας. Παρὰ τὴν βασιλικὴν δηλαδὴ ἐξουσίαν ἀνεπτύχθη Συμβούλιον τῶν γαιοκτημόνων (Parliament), τὸ ὅποιον εἶχε γνώμην ἰδίως ἐπὶ φορολογικῶν ζητημάτων. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ δὲν ἐδικαιούτο νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ σώματος τούτου, τὸ ὅποιον τοιοῦτοτρόπως περιώριζε τὴν ἐξουσίαν του. Ὄταν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτῆμων τὸν 13ον αἰῶνα ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο, οἱ εὐγενεῖς ἐξηγέρθησαν καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐπικυρώσῃ τοῦτο δι' ἐπισήμου ἐγγράφου, τῆς Magna Charta (1215), ἡ ὁποία εἶχε σοβαρωτάτην σημασίαν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος.

Ἐξωτερικοὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι.— Κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας περιεπλάκησαν εἰς μακρότα-

τον πόλεμον πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος διήρκεσε μετὰ διαλειμμάτων περισσότερον ἀπὸ 100 ἔτη καὶ ὠνομάσθη Ἑκατονηταετής πόλεμος (1339 - 1453). Μετὰ πολλὰς φάσεις καὶ περιπετείας οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλάβει σημαντικὸν μέρος τῆς Γαλλίας, ἐξεδιώχθησαν ἐξ αὐτῆς. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀπῆλλαξε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν ξένην ἐπιδρομὴν καὶ δὲν ἦτο ὀλιγώτερον εὐεργετικὸν διὰ τὴν Ἄγγλιαν, διότι ἐσώθη ἀπὸ τὰς περιπετείας καὶ τὴν σπατάλην τῶν δυνάμεων τῆς εἰς ἄσκοπον πόλεμον, συνεκεντρώθη εἰς ἑαυτὴν καὶ ἔστρεψε τὴν δραστηριότητά της πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, τὴν θάλασσαν, ὅπου ἐπεφυλάσσετο δι' αὐτὴν λαμπρότατον μέλλον, καθὼς καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῶν δύο γειτονικῶν κρατῶν, Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα τριάκοντα ἔτη ἡ Ἄγγλία ἐταράχθη ἀπὸ αἱματηρὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἔνεκα τῆς ἀντιθέσεως τῶν δύο βασιλικῶν οἰκῶν Λανκαστερ καὶ Ὑόρκ διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, τὸν ὀνομασθέντα Πόλεμον τῶν Δύο Ρόδων (1455 - 1485), ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαφάνισιν μεγάλου μέρους τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς βασιλείας.

Ἡ βασιλεία τὸν 16ον αἰῶνα. Ἑρρίκος Η'.— Ὁ Ἑρρίκος Τυδώρ (Tudor, 1485 - 1509) ἔθεσε τέλος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἐστερέωσε τὴν οἰκογένειαν τῶν Τυδώρ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὥστε ὁ ἄμεσος διάδοχός του ἦτο ἰσχυρὸς ἡγεμών.

Ὁ Ἑρρίκος Η' (1509 - 1547), εἶναι ὁ περίφημος ἄγγλος βασιλεὺς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Δεκαοκτὼ ἔτων ἐπὶ τοῦ θρόνου, προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ χαρίσματα, νεότητα, κάλλος, ἀθλητικὴν ρώμην καὶ δεξιότητα, ἀντίληψιν διὰ τὴν τέχνην, τὴν ἀνθρωπιστικὴν παιδείαν, θεολογίαν καὶ ξένας γλώσσας, ἀλλὰ θρησκόληπτος συγχρόνως, νωχελῆς, φιλόδοξος, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ μέρος τῆς Εὐρώπης ἐκτὸς τῆς Ἄγγλιας, εἶχεν ἀνήσυχον καὶ ταραχώδη βασιλείαν. Αἱ διαζεύξεις καὶ οἱ ἔξ γάμοι του ἐξέθεσαν τὴν δυναστείαν του. Εἶχε συζευχθῆ εἰς πρῶτον γάμον τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, Αἰκατερίνην, προικίσαν τῆς Ἀραγωνίας. Μετὰ 18 ἔτη (1527) ἀντελήφθη, ὅτι τὰ ἱερὰ κείμενα δὲν ἐπέτρεπον τοιοῦτον γάμον. Ἡ ἐπιμονή του νὰ τὴν χωρίσῃ τὸν ἔφευγεν εἰς ρῆξιν μὲ τὸν Πάπαν καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ εἰσαγάγῃ τὴν μεταρρυθμίσιν εἰς τὴν Ἄγγλιαν. Ἡ

δευτέρα σύζυγός του, ἡ Ἄννα Μπόλεϋν, μία ὡραία ἰρλανδὶς, τοῦ ἔδωσε μίαν κόρην, τὴν Ἐλισάβετ, ἀλλὰ τοῦ ἐφάνη πολὺ φιλάρεσκος καὶ τὴν κατεδίκασεν εἰς θάνατον (1536). Ἡ τρίτη ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν υἱόν, τὸν Ἐδουάρδον. Τὴν τετάρτην διεζεύχθη, τὴν πέμπτην ἐκρέμασεν ἐπίσης, ἡ ἕκτη (1543) ἐπέζησε τοῦ τρομεροῦ συζύγου.

Διὰ τὴν ἐπιβάλη τὴν ἀπεριόριστον κυβέρνησιν, ὑπεχρέωσεν εὐγενεῖς καὶ Κοινοβούλιον εἰς ὑπακοὴν καὶ ἐχώρισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὴν Ρώμην, κατέσχε τὴν περιουσίαν τῶν μοναστηρίων καὶ ἔδειξε μεγάλην σκληρότητα εἰς τοὺς ἀντιτιθεμένους.

Ἐδουάρδος ΣΤ' καὶ **Μαρία Τυδώρ**.— Ὁ Ἐδουάρδος ΣΤ' (1547 - 1553), υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Η' ἀπὸ τὴν τρίτην γυναῖκά του, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον 13 ἐτῶν. Ἀδύνατος καὶ ἀσθενικός, ἀπέθανε 17 ἐτῶν.

Ἡ Μαρία Τυδώρ (1553 - 1558), κόρη τῆς

Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας, ἀνῆλθε τὸν θρόνον 37 ἐτῶν. Καθολικὴ ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς μητρὸς της καὶ ἀπὸ πεποίθησιν, εἶχε μνηστευθῆ τὸν Φίλιππον τῆς Ἰσπανίας, τὸν ὁποῖον συνεζεύχθη μόλις ἔγινε βασίλισσα (1554), καὶ παρακινουμένη ὑπ' αὐτοῦ ἐπεχείρησε νὰ

Ἐρρίκος Η' τῆς Ἀγγλίας.

ἀναστυλώση τὸν καθολικισμὸν εἰς τὴν χώραν της καὶ περιεπλάκη εἰς ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν χώραν της ἑξωτερικοὺς πολέμους. Ὁ ἀνεπιθύμητος γάμος της μὲ τὸν καθολικώτατον ἡγεμόνα καὶ ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ της προεκάλεσαν ἐξεγέρσεις εἰς τὴν χώραν. Εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ Ἄγγλοι ἔχασαν τὸ Καλαί, τὸ τελευταῖον φρούριον, τὸ ὁποῖον κατεῖχον ἐπὶ τῆς ἡπείρου.

Ἐπὶ τῶν βασιλέων τούτων ἡ Ἄγγλία ἐφαίνετο, ὅτι παρητήθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἐλευθερίας της καὶ ὅτι ἀνέχεται πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν δεσποτείαν. Ἡ θρησκεία της ἤλλαξε μὲ τοὺς βασιλεῖς. Ἐζητεῖ ὁμως δοκιμαστικῶς τὸν δρόμον της, τὸν ὁποῖον εὗρεν ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ.

Ἐλισάβετ. — Ἡ Ἐλισάβετ (1558 - 1603), ἡ κόρη τῆς Ἄννας Μπόλεϋν, ἐγκαινιάζει τὴν περίοδον τῆς δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὄταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Ἄγγλία ἦτο πτωχὴ ἀγροτικὴ χώρα μὲ 3 ἑκατομμύρια κατοίκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας της οἱ Ἄγγλοι ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς βιομηχανίας, τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους των.

Ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἰδιόρρυθμος χαρακτήρ. Εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀφοῦ εἶχε δοκιμάσει πικρίας ἐπὶ τῶν προκατόχων της, ἦτο ζωηρά, φιλάρεσκος καὶ ματαιόδοξος χωρὶς νὰ εἶναι ὠραία μὲ τοὺς μικροὺς εὐκινήτους ὀφθαλμοὺς της, οἱ ὁποῖοι ἐφώτιζον πρόσωπον μακρὸν καὶ ὀστεῶδες. Ἐπίμονος καὶ ἐργατικὴ ἐγνώριζε νὰ ὑποκρίνεται. Εἰς αἰῶνα θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἔμεινε σκεπτικίστρια καὶ οὐδέποτε παρεφέρετο. Εἶχε λάβει ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν, ἔμεινεν ὁμως βαθύτατα ἀγγλὶς, ἐννοοῦσα καὶ ἐννοουμένη ἀπὸ τὸν λαόν της.

Ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς μὲ προσωπικὸν συμβούλιον χωρὶς Κοινοβούλιον. Ἐπέβαλε τὴν εὐεργετικὴν διὰ τὴν χώραν θρησκευτικὴν γαλήνην διὰ τῆς ὀριστικῆς διαμορφώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας μὲ τὸν βασιλέα ἐπὶ κεφαλῆς. Πράγματι, καθ' ὃν χρόνον αἱ γειτονικαὶ χώραι τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης ἠρημώνοντο ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους, ἡ Ἄγγλία διῆλθε περίοδον ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ οἰκονομικῆς ἀκμῆς.

Περίφημος ἔγινεν ἡ ἀντιζηλία της πρὸς τὴν ἑξαδέλφην της (ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρὸς της, ἡ ὁποία εἶχε συζευχθῆ τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας Ἰάκωβον Δ' Στούαρτ) τὴν **Μαρίαν Στούαρτ**, βασίλισσαν τῆς Σκωτίας, ἡ ὁποία ἦτο νεωτέρα καὶ θελκτικωτέρα. Ἡ Μαρία εἶχε

συζευχθῆ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκίσκον Β', ἔζησεν εἰς τὴν περιφνημον διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς γαλλικῆν αὐτὴν καὶ μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον ἐκείνου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σκωτίαν ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου. Οἱ καθολικοὶ μάλιστα αὐτὴν ἐθεώρουν νόμιμον διάδοχον τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, ἐπειδὴ δὲν ἀνεγνώριζον ὡς κανονικὸν τὸν γάμον τοῦ Ἐρρίκου Η' μετὰ τὴν Ἄνναν Μπόλεϋν. Κατόπιν περιπετειῶν εἰς τὴν χώραν τῆς Ἡ Μαρία ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν,

Ἡ Ἐλισάβετ.

ὅπου ἡ Ἐλισάβετ τὴν ὑπεδέχθη φιλικῶς, κατόπιν τὴν ἔθεσεν εἰς μακροχρόνιον περιορισμὸν καὶ τέλος τὴν κατεδίκασεν εἰς θάνατον (8 Φεβρουαρίου 1587).

Νηφαλία εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, ἀποστρέφεται τὰ μεγάλα σχέδια καὶ τὰς περιπλοκάς διὰ θρησκευτικούς λόγους. Ἀναγκάζεται ἐν τούτοις εἰς τὴν Σκωτίαν, τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν Γαλλίαν νὰ εὗρεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων κατὰ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἰσπανίας. Τὸν ἀγγλογαλλικὸν ἀνταγωνισμὸν ἀντικαθιστᾷ ὁ ἀγγλοϊσπανικός.

Ἡ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἀγγλίας ἀνεπτύχθη μετὰ τραχὺν ἀγῶνα πρὸς τὴν Ἰσπανίαν. Διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Μεγάλης Ἀρμάδας (1588) ἐκρίθη ἡ ἐπικίνδυνος πάλη πρὸς τὴν ἰσπανικὴν

κοσμοκρατορίαν, ὃ ἀγγλικὸς λαὸς ἔλαβε συνείδησιν τῆς σημασίας του καὶ τὴν ὀριστικὴν του θέσιν μεταξὺ τῶν ἀποικιακῶν δυνάμεων. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς οἱ Ἀγγλοι ἵδρυσαν τὴν πρώτην ἀποικίαν, τὴν ὁποίαν πρὸς τιμὴν τῆς ὑπάνδρου βασιλίσσης ὠνόμασαν Βιργινίαν. Ἐν ἔτος μετὰ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵδρυσαν τὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν κατὰ παράδειγμα τῆς ὀλλανδικῆς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΑΡΑΣΙΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΟΙ ΔΥΝΑΣΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΕΡΙΠΛΟΚΑΙ

Τὸν 16ον αἰῶνα ὑπάρχουν πολλαὶ ἀφορμαὶ πρὸς διεθνεῖς συρράξεις. Ἄλλαι ἀπ' αὐτὰς ἐκληρονομήθησαν ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἄλλαι προέκυψαν ἀπὸ τὴν νέαν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ Εὐρώπη.

Εἰς τὰς πρώτας ἀνήκει τὸ τουρκικὸν πρόβλημα καὶ τὸ πρόβλημα τῆς κληρονομίας ὠρισμένων χωρῶν. Πῶς θὰ ἀναχαιτίσουν δηλαδὴ τοὺς Τούρκους; Θὰ ἀναλάβουν σταυροφορίαν; Πῶς θὰ συμβιβάσουν τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν; Ὁξύτερα διὰ τὴν Εὐρώπην εἶναι τὰ ζητήματα, ἂν εἰς τὴν Γερμανίαν ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν θὰ περιέλθουν αἱ κτήσεις τῆς Βουργουνδίας, τί θὰ γίνον αἱ διαφιλονικούμεναι περιοχαὶ Νεαπόλεως, Σικελίας, Μιλάνου.

Νέα προβλήματα γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν ὠρισμένων κρατῶν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν δυνάμεων μερικῶν ἐξ αὐτῶν, ἀπὸ τὴν σχέσιν βασιλέων καὶ τῶν φεουδαρχικῶν ἀρχόντων, μὲ τὴν ὁποίαν ἀμέσως συνδέεται τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τοῦ προτεσταντισμοῦ.

Τὰ προβλήματα δὲν παρουσιάζονται μεμονωμένα. Περιπλέκονται καὶ δημιουργοῦν συγκεχυμένας καταστάσεις, διότι τὰ πολιτικά, θρησκευτικά, οἰκονομικά καὶ κοινωνικὰ συμφέροντα ἐπιδρῶσι διαρκῶς τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου.

Ὁ 16ος αἰὼν εἶδε τὰς πρώτας πραγματικὰς διεθνεῖς συρράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες εἶχον τὸ μέρος των. Εἰς αὐτὰς ἔδωσαν ἀφορμὴν κατ' ἀρχὰς τὰ κληρονομικὰ ζητήματα καὶ αἱ κατακτητικαὶ τάσεις ὠρισμένων ἡγεμόνων. Αἱ θρησκευτικαὶ διενέξεις ἔπειτα ἐδημιούργησαν πραγματικὰς διεθνεῖς ἀντιπάλους παρατάξεις. Αἱ διηνεκεῖς αὐταὶ σχέσεις ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διεθνοῦς διπλωματίας. Τὰ κράτη, ἀκολουθοῦντα τὸ παράδειγμα τοῦ Πάπα

καὶ τῶν ἰταλικῶν πόλεων, ἤρχισαν νὰ διατηροῦν εἰς τὰς ξένας ἐπικρατείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον μυστικούς ἀντιπροσώπους, τοὺς πρεσβευτὰς (ambassadeurs). Ἐγεννήθη δὲ μεταξὺ τῶν ἔθνῶν δίκαιον, τὸ λεγόμενον Διεθνὲς Δίκαιον.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, τοὺς πολέμους τοῦ 16ου αἰῶνος διακρίνομεν εἰς δυναστικούς καὶ θρησκευτικούς.

ΟΙ ΙΤΑΛΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Οἱ πρῶτοι διεθνοῦς χαρακτῆρος πόλεμοι τῆς Εὐρώπης εἶναι οἱ λεγόμενοι Ἰταλικοὶ Πόλεμοι.

Προεκλήθησαν ἀπὸ τὴν ἀξίωσιν τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας νὰ ἐξουσιάσουν τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία, διηρημένη εἰς τρεῖς περίπου δεκάδας κρατῶν, ἦτο διαρκῆς ἐστία ταραχῶν καὶ ἀφορμὴ εἰς ξένας ἐπεμβάσεις.

Ὁ Κάρολος Η', φιλόδοξος, ἱπποτικός, διεκδικεῖ τὰς κληρονομικὰς ἀξιώσεις τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς Νεαπόλεως, ὄνειροπολῶν περιπετείας καὶ ἱπποτικὰ μυθιστορήματα. Μετὰ τὴν Νεάπολιν καὶ Ἰταλίαν ἔρχεται ἡ Ἀνατολή. Ἀγοράζει τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου δικαιώματα τοῦ Ἀνδρέου Παλαιολόγου, θέλει νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ στεφθῆ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ προέλασις του διὰ μέσου τῆς Ἰταλίας λαμβάνει κατ' ἀρχὰς μορφήν θριαμβευτικῆς πορείας (1494).

Ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι ἐνώνονται ἐναντίον τῶν Τούρκων, συνησπίσθησαν κατ' αὐτοῦ Βενετία, Γένουα, Πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ', Φερδινάνδος τῆς Ἀραγωνίας, ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς καὶ Ἐρρίκος Η' τῆς Ἀγγλίας (1495). Ἐχρειάσθη ὅλη ἡ γαλλικὴ ὁρμή, διὰ νὰ διανοίξουν τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ ἐπιχειρήσις τοῦ Καρόλου ἐγκαινίασε περίοδον ἐξαντλητικῶν περιπετειῶν διὰ τὴν Γαλλίαν. Ὁ Λουδοβίκος ΙΒ' κυριεύει καὶ χάνει δύο φορές τὸ Μιλάνον, ὁ Φραγκίσκος Α' τὸ ἀνακτᾷ (1571). Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Καρόλου Ε' εἰς τὸν θρόνον τῆς Γερμανίας (1519) ὁ γαλλικὸς ἱμπεριαλισμὸς εὕρσκει ἀντιμέτωπον τὸν ἰσχυρότερον ἰσπανογερμανικὸν ἱμπεριαλισμόν.

Ἡ ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Περὶ τὸ 1520 τρεῖς νεαροὶ καὶ φιλόδοξοι ἡγεμόνες ἐκυβέρνησαν τὰ τρία ἰσχυρότερα κράτη, ὁ Φραγκίσκος Α' τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὸ

1515, ὁ Κάρολος Ε΄ τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸ 1519 καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀθωμανῶν ὁ διαπρεπέστερος τῶν σουλτάνων **Σουλεῦμὰν Β΄ ὁ Μεγαλοπρεπῆς** (1521 - 1566). Χρησιμοποιοῦν τὴν τεραστίαν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν ὁ Σουλεῦμὰν ἔκαμε τὴν πρώτην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Ἦδη εἶχε καταβάλλει τὰ δύο προπύργια τῶν Χριστιανῶν, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Ρόδον (1522), καὶ ἐνῶ οἱ δύο ἰσχυρότεροι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, ὁ Κάρολος καὶ ὁ Φραγκίσκος, εἶχον περιπλακῆ εἰς δεινὸν μεταξὺ των ἀγῶνα, ὁ σουλτάνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν καταστρεπτικὴν μάχην τοῦ Μοχάτς (1526) τοὺς Οὐγγυροὺς. Ὁ βασιλεὺς τῶν Δουδωβίκων, ὁ ὁποῖος ἦτο συγχρόνως βασιλεὺς τῆς Βοημίας, ἐφονεύθη. Οἱ εὐγενεῖς τῶν δύο χωρῶν προσέφερον τότε τὰ δύο στέμματα, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βοημίας, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Καρόλου Ε΄ Φερδινάνδον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος εἶχε δώσει ὡς φέουδον τὰς αὐστριακὰς κτήσεις τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου καὶ ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησα τὴν Γερμανίαν ἀντὶ ἐκείνου. Ἡ Βοημία περιῆλθεν ἀμέσως εἰς τὸν Ἀψβουργικὸν οἶκον, σημαντικὸν ὅμως μέρος τῶν Οὐγγυρῶν ἐξέλεξαν ἐγκώριον ἄρχοντα καὶ ἔθεσαν αὐτὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ σουλτάνου. Ὁ Σουλεῦμὰν ὅμως ἤθελε πολὺ περισσότερα. Ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν Χαλίφην τῆς Ρώμης καὶ τὸ 1529 ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης. Ὁ Κάρολος ἀνήσυχος ἔβλεπεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὸν κίνδυνον εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα τοῦ κράτους.

ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΡΟΛΟΥ Ε΄

Κυρίαρχος τοῦ ἀχανοῦς κράτους ὁ Κάρολος ὠνειρεύθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν προσφιλεῖ εἰς τὸν μεσαῖωνα ἰδέαν τῆς καθολικῆς χριστιανικῆς μοναρχίας.

Πρῶτον σταθμὸν ἐπικρατήσεως ἐθεώρει τὴν Ἰταλίαν, ἣ ὁποία ἐξησφάλιζε τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἤνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀνατολήν καὶ διηκούλυε τὴν συγκοινωνίαν τῆς Τεργέστης, τῆς Νεαπόλεως ἢ τοῦ Παλέρμου μὲ τὴν Βαρκελώνην ἢ τὴν Βαλτικὴν.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν μεγάλων κτήσεών του τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας, Γερμανίας καὶ Κάτω χωρῶν, παρενεβάλλετο ὡς συμπαγῆς ὄγκος ἢ Γαλλία, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἔτρεφεν ἐπίσης κυριαρχικὰ σχέδια, ὑπῆρξεν ἀντίπαλος ἀπαιτητῆς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου.

Οἱ δύο ἡγεμόνες περιεπλάκησαν εἰς μακρὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον

ἔσυνέχισαν οἱ διάδοχοί των. Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ πάλη μεταξύ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας, συνετάραξε τὴν Εὐρώπην καὶ συνεχίζεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ γαλλογερμανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ὁ Κάρολος, ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Ἑρρίκον Η΄ τῆς Ἀγγλίας, προσέβαλε τὸν Φραγκῖσκον εἰς τὸ κράτος του καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐπίθεσις εἰς τὰ δυτικὰ σύνορα ἀνεχαιτίσθη καθὼς καὶ ἡ προσπάθειά του νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν δὲν ἐπέτυχεν. Ἀλλ' ὁ ἱπποτικὸς στρατὸς τῶν Γάλλων συνετρίβη παρὰ τὴν Παβίαν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ πεζικοῦ καὶ ὁ Φραγκῖσκος, πολεμῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γάλλων εὐγενῶν, συνελήφθη αἰχμάλωτος (1525).

Μετὰ σκληρὰν αἰχμαλωσίαν ὁ Φραγκῖσκος ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης (Ἰανουάριος 1526), διὰ τῆς ὁποίας παρητεῖτο τῶν ἀξιώσεων του ἐπὶ τῆς Βουργουνδίας, τῆς Ναβάρρας, τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Μιλάνου.

Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ Ε΄

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Καρόλου ἀνησύχησεν ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ Ἑρρίκος Η΄ εἶπεν: «Ἡ συνθήκη αὕτη θὰ ὀδηγήσῃ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν χριστιανικὴν μοναρχίαν». Ἡ Ἰταλία ἔτρεμε μήπως ὑποδουλωθῇ εἰς τὸν νικητὴν, ὥστε ὅλοι ἐπεδοκίμασαν τὸν Φραγκῖσκον Α΄, ὅταν ἐδήλωσεν, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἀποξενώθῃ παρὰ τὴν θέλησίν των τοὺς ὑπηκόους τῆς Βουργουνδίας καὶ ἡ Βουργουνδία ἐβεβαίωσεν, ὅτι μένει γαλλική. Περὶ τὸν ἠττημένον τῆς Παβίας συνησπίσθησαν ὁ Πάπας, ὁ Ἑρρίκος Η΄, ἡ Βενετία, ἡ Φλωρεντία. Μανιώδης ὁ Κάρολος, ἰδίως ἐναντίον τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τούτου εἶχεν ἀπαλλάξει τὸν Φραγκῖσκον ἀπὸ τὸν ὄρκον του νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης, ἐρρίφθη κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν ἀγρίως ἐλεηλάτησαν οἱ γερμανοὶ στρατιῶται (6 Μαΐου 1527).

Ἡ πράξις προεκάλεσε γενικὴν ἀγανάκτησιν εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ὁ Κάρολος, πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τοῦ νέου τουρκικοῦ κινδύνου, περιώρισε τὰς ἀξιώσεις του καὶ ἔκλεισεν εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Φραγκῖσκος ἐκράτει τὴν Βουργουνδίαν, ἐγκατέλειπεν ὅμως τὴν Ἰταλίαν (1529). Ὁ Πάπας ἔστειπε τὸν Κάρολον Πέμπτον εἰς Βολώνην ἐν μέσῳ ἰσπανικῆς φρουρᾶς αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης. Διὰ τῆς στέψεως

αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἡ τελευταία γενομένη ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἡ Ἁγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε τοῦ Ἰσπανικοῦ ἔθνους.

Διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ Φραγκίσκος Α' δὲν ἐδίστασε νὰ ἐνώσῃ εἰς ἓνα συνασπισμὸν τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Γερμανίας καὶ Σουηδίας, τὸν Σουλεῦμάν Β', τὸν Ἑρρίκον Η' καὶ τὸν Πάπαν. Καὶ ὁ κόσμος εἶδε τὸν «χριστιανικώτατον» βασιλέα τῆς Γαλλίας νὰ κλείῃ συμμαχίαν μὲ τὸν τρομερὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀπίστων καὶ νὰ ὑποκινήσῃ αὐτὸν εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ Μωαμεθανικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χαϊρεντὶν Βαρβαρόσσαν ἐλεηλάτησε τὴν Νότιον Ἰταλίαν καὶ ἀπήγαγε πολλοὺς αἰχμαλώτους.

Διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τύνιδος, ἡ ὁποία ἔλαβε χαρακτῆρα σταυροφορίας. Εἰς αὐτὴν μετέσχον κυρίως Ἰσπανοί, ἀλλὰ καὶ Ἰταλοὶ καὶ Γερμανοὶ (1533). Τὴν 14 Ἰουλίου κατελήφθη ἡ Γολέττα, τὴν 20ὴν συνετρίβη ὁ ἀριθμητικῶς ἀνώτερος στρατὸς τοῦ Χαϊρεντὶν πρὸ τῆς Τύνιδος. Οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως κρατούμενοι αἰχμάλωτοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπιτεθέντες ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν διηυκόλυναν τὸν Κάρολον νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν.

Ὁ πόλεμος ἐσυνεχίσθη ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Φραγκίσκου Ἑρρίκου Β'. Εἰς τὸ τέλος ἐπεκράτησε νέα τάξις εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐναντὶ τῆς μονοκρατορίας ἐπεβλήθη τὸ σύστημα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Ὁ Κάρολος μολονότι ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς συνησπισμένους διαμαρτυρομένους τῆς Γερμανίας (1547), ὑπεχρέωθη νὰ συνομολογήσῃ τὴν Θρησκευτικὴν Εἰρήνην τῆς Αὐγούστης (Augsburg, 1555) καὶ ἀπογοητευμένος, διότι κανὲν ἀπὸ τὰ μεγάλα σχέδιά του δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ, παρητήθη ἀπὸ τὸν θρόνον (1556).

Τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν πολέμων αὐτῶν ἔκλεισεν ἡ εἰρήνη τοῦ 1559 μεταξὺ τοῦ Φερδινάνδου Β' καὶ Ἑρρίκου Β', ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὰ νοτιοανατολικά σύνορα τοῦ κράτους του, ἀφοῦ ἐκράτησε τὸ Μέτς, Τουλ καὶ Βερντέν.

Ἡ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Β' ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ (1556-1598)

Εἰς τὰς ἀπεράντους κτήσεις, τὰς ὁποίας ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, προσέθεσεν ὁ Φίλιππος τὰς Φιλιππίνας (1565 - 1571) καὶ τὴν Πορτογαλίαν (1580), ἡ ὁποία ἔμεινε 60 ἔτη ἰσπανικὴ.

Ὁ Φίλιππος Β' ἔγινεν ἀπὸ πεποίθησιν ὑπέρμαχος τοῦ καθολικισμοῦ, ἢ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας ἔγινε, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὑπέρμαχος τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐνῶ ἡ Γαλλία ἔγινεν ἡ παλαίστρα, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκρούσθησαν ὁ καθολικισμὸς καὶ ὁ προτεσταντισμὸς. Ὁ Φίλιππος ὑπέτασσε τὴν πολιτικὴν εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ θεοῦ καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐξοντώσῃ διὰ παντὸς μέσου τοῦς ἑτεροδόξους. Διηύθυνεν ὁ ἴδιος τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του διετέλεσεν εἰς σταυροφορίαν ἐναντίον

- 1) τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἰσπανίας
- 2) τῶν Τούρκων
- 3) τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Ἰσπανίας
- 4) τῶν αἰρετικῶν ἄλλων χωρῶν.

1) Οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν κατακτητῶν, οἱ περισσότεροι ἔξαραβισμένοι Βέρβεροι, εἶχον βαπτισθῆ πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῶν διωγμῶν τὸ 1521, διετήρουν ὅμως μυστικῶς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη των. Ὁ Φίλιππος ἐκήρυξεν ἐξοντωτικὸν διωγμὸν ἐναντίον των. Ἀπορεῖ κανεὶς διὰ τὴν ἐφευρετικότητά εἰς ἀπάνθρωπα μέσα. Κατόπιν ἀγρίας ἐξεγέρσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξωθήθησαν ἀπὸ τὰ φρικτὰ παθήματα, ἐξωντώθησαν σχεδὸν ὅλοι. Ὅσοι τοῦς ἀντικατέστησαν «δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν οὔτε τὰ ἄνθη εἰς τοὺς κήπους οὔτε τὰ σπαρτὰ εἰς τὰ ὑψώματα οὔτε τοὺς φράκτας εἰς τὰς κοιλάδας» (1569).

2) Ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Πάπαν κατήρτισε τὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἐνισχυθεὶς μὲ πλοῖα τῆς Βενετίας καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Πάπα ὑπὸ τὸν 1571 ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ Φιλίππου Ντὸν Ζουὰν τῆς Αὐστρίας (Don Juan d' Austria) κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Λεπάντο ἢ τῆς Ναυπάκτου, ὅπως λέγομεν ἡμεῖς (1571).

3) Θέλων, ὅπως ὁ πατήρ του, νὰ προφυλάξῃ τὴν χώραν του ἀπὸ τὸ μόλυσμα τοῦ προτεσταντισμοῦ ἢ καὶ νὰ ἐκριζώσῃ τὸν ὑπάρχοντα, ἔλαβεν αὐστηρότατα μέτρα. Ὁ ἴδιος διηύθυνε τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν. Ἡ Ἰσπανία ὑπεβλήθη εἰς πνευματικὸν ἀποκλεισμόν. Οὐδεὶς φοιτητῆς ἢ καθηγητῆς ἐπετρέπετο νὰ φοιτήσῃ εἰς ξένον πανεπιστήμιον.

4) Ἐπιχειρήσας νὰ ἐκριζώσῃ τὴν μεταρρυθμίσιν εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ νὰ κυβερνήσῃ αὐτὰς ἀπολυταρχικῶς, προσέκρουσεν εἰς ζωηρὰν ἀντίστασιν, ἢ ὁποία κατέληξεν εἰς ἐξέγερσιν. Ὁ Φίλιππος μετῆλθε βίαια μέτρα. Ὁ στρατηγὸς του κόμης Ἄλβα ἔγινε περιβόητος διὰ τὰς ὀμότητάς του. Εἰς τὸ τέλος ἡ Ὁλλανδία ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της μετὰ μακροχρόνιον καὶ τραχὺν ἀγῶνα.

5) Εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς καθολικοὺς ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων, κατέβαλεν ἐπίμονον καὶ ἀδέξιον ἀγῶνα διὰ τῆς διπλωματίας ἢ τῶν μυστικῶν συνεννοήσεων μὲ τοὺς Γκίζας.

6) Συνεζεύχθη τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Μαρίαν Τυδώρ, διὰ νὰ συνεργασθῇ μὲ αὐτὴν διὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ καθολικισμοῦ εἰς τὴν χώραν. Ὑπεστήριξε κατόπιν τὴν Μαρίαν Στούαρτ καὶ μετὰ τὴν θανάτωσιν ἐκείνης ἀνέλαβεν ἐπιχείρησιν μεγάλην. Ὁ ἰσπανικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 30 πλοῖα, τῶν ὁποίων ἐπέβαινον 10 χιλιάδες πολεμισταί, ἐπρόκειτο νὰ παραλάβῃ καὶ ἄλλας 30 χιλιάδας ἀπὸ τὴν Βελγικὴν ἀκτὴν καὶ νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Μ. Βρεταννίαν. Ἀλλ' ἡ Ἀρμάδα (Invincible Armada), ὅπως ὠνομάσθη ὁ στόλος αὐτός, προσεβλήθη αἰφνιδιαστικῶς ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀγγλικά πλοῖα καὶ πηροπολικά, ὑπέστη μεγάλας ζημίας καὶ τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τρικυμία (1588). Οὕτω διεσπάσθη ἡ κυριαρχία τῆς Ἰσπανίας ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐπέτυχον τὴν ἐλευθερίαν κινήσεως.

Ὁ Φίλιππος, παρὰ τὰ ὠρισμένα προσόντα του, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς μίαν ἰδέαν, ἐπεσώρευσε μόνον ἀτυχήματα εἰς τὴν χώραν του, τὴν ὁποίαν ἐξήντησε μὲ τοὺς μακροὺς καὶ ἀσκόπους πολέμους του, ὥστε ἡ ὀνομαστὴ ἄλλοτε διὰ τὰ πλούτη Ἰσπανία νὰ καταντήσῃ ἡ χώρα τῆς πείνης.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Φιλίππου Γ' καὶ Φιλίππου Δ' ἐξηκολούθησεν ἡ παρακμὴ. Ἡ γῆ ἐκαλλιεργεῖτο κακῶς, ἀφότου ἢ μισαλλοδοξία ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν χώραν τοὺς μαύρους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καλοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται. Ὁ κλῆρος ἐπεκράτησε, σύμβουλοι τοῦ βασιλέως, ὑπουργοί, διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, ἦσαν κληρικοὶ καὶ τὸ 1700 τὸ ἥμισυ τῆς γῆς ἀνήκεν εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὰ μοναστήρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ μεταρρύθμισις ἦτο κυρίως θρησκευτικὸν ζήτημα. Ὄταν ὁμως διεδόθη πλατύτερον καὶ ἀντεμετώπισε διωγμούς, ἔγινεν ὀργάνωσις καὶ παρατάξις. Ἐφάνη πρὸς στιγμὴν, ὅτι παρεμερίσθησαν αἱ ἀντιθέσεις διὰ τὰ δυναστικά καὶ τὰ ἔθνικα συμφέροντα καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς ἔλαβε τὸν χαρακτῆρα πάλης μεταξὺ δύο ἀντιθέτων θρησκευτικῶν παρατάξεων.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος σχεδὸν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα ἡ Εὐρώπη ἐταράχθη ἀπὸ θρησκευτικὰς ἔριδας.

Ἰδίως ὁμως θέατρον αἱματηρῶν πολέμων ἔγινε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ Γερμανία. Ἡ ἐπέμβασις ξένων δυνάμεων ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἡ χώρα ἔγινε τὸ πεδίον τῶν μαχῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπέστη φρικτὰς καταστροφὰς (1618 - 1648).

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐπολέμησαν σφοδρότατα τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν, διὰ νὰ προλάβουν τὴν διάσπασιν, τὴν ὁποίαν ἠπείλει νὰ φέρῃ εἰς τὸ κράτος των. Ἐν τούτοις ἡ Γαλλία κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐταράχθη σχεδὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ὑπὸ ἐμφυλίων θρησκευτικῶν ταραχῶν, διότι τὰς θρησκευτικὰς ἀντιθέσεις ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ εὐγενεῖς, διὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἰσχὺν καὶ τὰ παλαιὰ δικαιώματά των.

Τὴν βασιλείαν τοῦ Ἑρρίκου Β' ἠκολούθησεν ἡ ἀσθενὴς βασιλεία τῶν υἱῶν τοῦ Φραγκίσκου Β' (1559), Καρόλου Θ' (1560-1574) καὶ Ἑρρίκου Γ' (1574-1589), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἀνῆλθον ἀνή-

λικοὶ εἰς τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο ἴσχυσε μέγας ἡ μήτηρ των, ἡ πο-
νηρὰ καὶ φίλαρχος Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων. Ἐπὶ τῶν βασιλέων τού-
των διεφιλονίκουν τὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν αὐτὴν δύο ἰσχυραὶ οἰκογέ-
νειαί, οἱ Βουρβόνοι (Bourbons) καὶ οἱ Γυῖζαι (Guises). Οἱ Γυῖζαι ἦσαν ἀδισάλλακτοι καθολικοί, ἐνῶ οἱ Βουρβόνοι ἔκλιναν
πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν.

Διὰ νὰ παγιωθῇ ἡ εἰρήνη, οἱ περὶ τὴν Αἰκατερίνην ἐμνήστευσαν
τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ νεαροῦ βουρβόνου Ἐρρίκου τῆς
Ναύρας, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ οἶκός του, ἀνήκον εἰς τὴν μεταρρύ-
θμισιν. Οἱ Βουρβόνοι λοιπὸν καὶ οἱ Οὐγενότοι ἀπέκτησαν μεγάλην
ἰσχύνα ἐπὶ τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ἡ Αἰκατερίνη, φοβουμένη μήπως παραγ-
κωνισθῇ τελείως, συνενοήθη μὲ τοὺς Γυῖζας καὶ τὸ καθολικὸν κόμμα.
Κατὰ τὴν τέλεσιν λοιπὸν τῶν γάμων τοῦ Ἐρρίκου συνέβησαν εἰς τὴν
γαλλικὴν πρωτεύουσαν σκηναὶ τρομακτικαί, ἐκ τῶν βαρβαρωτάτων
τῆς ἱστορίας. Οἱ καθολικοί, τῇ ὑποκινήσει τῆς Αἰκατερίνης, ἐπετέθησαν
κατὰ τῶν Οὐγενότων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συρρεύσει εἰς Παρισίους ἐπ' εὐ-
καιρίᾳ τῶν γάμων, καὶ κατέσφαξαν δύο χιλιάδας ἔξ αὐτῶν. **1572**
Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Νύξ τοῦ ἁγίου Βαρθολο-
μαίου (1572). Ἡ καταδίωξις τῶν Οὐγενότων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς
ἐπαρχίας, ὅπου ἐφρονεύθησαν περὶ τὰς 30 χιλιάδας.

Οἱ καθολικοὶ συνηνώθησαν εἰς τὴν λεγομένην Liga καὶ ὁ ἄγων
ἐπανελήφθη μετὰ πείσματος, διότι οἱ καθολικοὶ ἤθελον νὰ ἐμποδί-
σουν τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ἀνοδὸν τοῦ Ἐρρίκου τῆς Ναύ-
ρας, ὁ ὁποῖος ἦτο νόμιμος διάδοχος τοῦ ἀτέκνου Ἐρρίκου Γ'. Τέλος
μετὰ πεισματώδη πάλην ἐπεκράτησεν ὁ Ἐρρίκος τῆς Ναύρας, ὁ
ὁποῖος ἐδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα, εἰσῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἐστέ-
φθη βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρίκος Δ' (1589).

Διὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ' (1589-1610), ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τῶν σο-
βαρωτέρων βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς
πολέμους καὶ ἡ Γαλλία ἠσυχάσασα πάλιν εἰσῆλθεν εἰς περίοδον νέας
ἀκμῆς. Πρὸς ὀριστικὴν κατάπαυσιν τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων **1598**
ἔξεδωκεν ὁ Ἐρρίκος Δ' τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης
(1598), διὰ τοῦ ὁποῖου παρεχωρεῖτο θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἰσό-
της πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς Οὐγενότους, οἱ ὁποῖοι πρὸς τού-
τοις διετήρησαν ὀχυρὰς τινὰς θέσεις. Διὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ' ἀνῆλθεν
εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Βουρβονικὸς οἶκος.]

Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618-1648)

Ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης (1555) εἶχεν ἀποκαταστήσει τὴν γαλήνην εἰς τὴν Γερμανίαν, ἣ ὁποία διετηρήθη πλέον τοῦ ἡμίσεος αἰῶνος. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ μεταρρύθμισις προώδευσε πολὺ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες ἀπετέλεσαν συνασπισμόν, ὃ ὁποῖος ὠνομάσθη *Union* (ἔνωσις), τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ **Φρειδερίκος Δ΄**, ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου. Συνενοήθησαν καὶ μετὰ ξένων ὁμοφρόνων ἡγεμόνων, τῆς Ἑλισάβετ τῆς Ἀγγλίας, τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὁρανίας, ἀρχοντος τῆς Ὀλλανδίας, καὶ μετὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ τῆς Γαλλίας. Οἱ δὲ καθολικοὶ ἡγεμόνες συνέστησαν τὴν *Liga* (σύνδεσμον), τοῦ ὁποίου προΐστατο ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας **Μαξιμιλιανός**.

Ἡ ἀπὸ μακροῦ ἀπειλουμένη σύρραξις ἤρχισε τὸ 1618 ἔξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Βοημίας. Ὁ αὐτοκράτωρ συνέτριψε τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Βοημίας καὶ σχεδὸν ἐξερρίζωσε τὴν μεταρρύθμισιν ἀπὸ τὴν χώραν των. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας εἰσῆλθον ὃ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας καὶ Σουηδίας. Τέλος εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Γαλλία. Ὁ ἀγὼν διήρκεσε τριάκοντα ἔτη καὶ ὠνομάσθη *Τριακονταετής πόλεμος* (1618-1648).

Διαιροῦν αὐτὸν εἰς τέσσαρας περιόδους, τὴν Παλατινατικὴν, τὴν Δανικὴν, τὴν Σουηδικὴν καὶ τὴν Γαλλοσουηδικὴν.

Ὁ πόλεμος ἤρχισε δι' ἐξεγέρσεως τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Πράγας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος **Ματθία**. Ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου **Φρειδερίκος Δ΄** ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Τὸν αὐτοκράτορα, ὃ ὁποῖος δὲν εἶχε στρατόν, ὑπεστήριξαν ὃ ἐξάδελφός του ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας καὶ ἡ *Liga*. Ὁ στρατηγὸς τῆς *Liga* **Τίλλυ** (*Tilly*) ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας, ὑπεχρέωσε τὸν Φρειδερίκον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ προήλασε πρὸς τὴν βόρειον Γερμανίαν ἀπειλῶν ὄχι μόνον τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Δανίαν, Σουηδίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπενέβη ὃ βασιλεὺς τῆς Δανίας **Χριστιανὸς Δ΄**, δραστήριος καὶ ἐπιχειρηματικὸς ἡγεμών. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ματθίαν αὐτοκράτωρ **Φερδινάνδος Β΄** θέλων ν' ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ τὴν καθολικὴν ἔνωσιν (*Liga*),

ἀπεφάσισε νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον στρατόν. Τότε παρουσιάσθη ὁ περίφημος βοημὸς εὐπατρίδης Ἄλμπρέχτος Βαλλενστάϊν (Wallenstein), ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ σχηματίσῃ στρατόν διὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Οἱ γερμανοὶ ἱστορικοὶ ἐξυμνοῦν ὡς μέγαν ὀργανωτὴν καὶ στρατηγὸν τὸν Βαλλενστάϊν. Κατήρτισε πράγματι ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ μισθοφόρους πάσης προελεύσεως. Ὁ ὅπλισμός του, ὅπως ὅλων τῶν στρατῶν τῆς ἐποχῆς, ἦτο

Χάρτης τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου.

κατὰ τὸ ἥμισυ μεσαιωνικός, διότι ὁ πεζὸς στρατὸς ἦτο ὀπλισμένος μὲ λόγχας καὶ ὀλίγα μόνον τάγματα ἔφερον πυροβόλα ὄπλα. Ἐγκαινίασε τὸ σύστημα νὰ συντηρῆ τὸν στρατόν διὰ βιαίων ἐπιτάξεων καὶ διαρπαγῆς τῆς ἐχθρικῆς καὶ τῆς ἰδίας χώρας.

Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς κατήρτισε στρατόν, ὁ ὁποῖος κατὰ καιροὺς ἔφθασε τὰς 70 καὶ 100 χιλιάδας, ἔκαμε σημαντικὰ κατορθώματα καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ.

Ὁ Χριστιανὸς τῆς Δανίας ἠττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ

εἰς τὸ κράτος του καὶ ὁ Βαλλενστάϊν νικητὴς κατῆλθε πρὸς τὴν Βαλτικὴν, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὸν τίτλον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ Ὁκεανοῦ καὶ τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐπεχείρησε νὰ κατασκευάσῃ στόλον. Ὁ Βαλλενστάϊν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ συντρίψῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτὴν εἰς μέγα, ἐνιαῖον καὶ συγκεντρωμένον κράτος. Διὰ τοῦτο ἐτιμήθη ἔξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Γερμανοὺς πατριώτας ὡς πρόδρομος τοῦ Βίσμαρκ.

Τοῦτο ὅμως ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν ἀκόμη καὶ τοὺς καθολικοὺς ἡγεμόνας, τοὺς συμμάχους τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ ὅποιοι ἀπήτησαν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βαλλενστάϊν ἀπειλοῦντες, ὅτι θὰ συμπράξουν μετὰ τὴν Γαλίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τινὰς δισταγμοὺς ἐθυσίασε τὸν Βαλλενστάϊν καὶ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων εἰς τὸν Τίλλν.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους στιγμὴν (1630) ἐπενέβη ὁ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος (1611 - 1632), διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς ὁμοδόξους του καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Βαλτικὴν. Ἡ Γαλία, τῆς ὁποίας τὴν πολιτικὴν διηύθυνεν ὁ περίφημος καρδινάλιος Ρισελιέ, ὑπεστήριξεν αὐτὸν χρηματικῶς.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1632 ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας προήλασε νικηφόρος πρὸς τὴν Βαυαρίαν. Ὁ Τίλλν, προσπαθήσας νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Λέχ ἠττήθη καὶ ἐφονεύθη, οἱ δὲ Σουηδοὶ κατέλαβον τὸ Μόναχον καὶ ἠπέιλουν τὴν Βιέννην. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεκάλεσε τὸν Βαλλενστάϊν, ὁ ὅποιος ὅμως ἠναγκάσθη νὰ κρατήσῃ ἀπέναντι τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου ἐφεκτικὴν στάσιν. Εἰς τὴν παρὰ τὴν πόλιν Λούτσεν (Lützen) τῆς Σαξονίας μάχην (1622) ἐφονεύθη ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος. Οἱ Σουηδοὶ ὅμως ὑπὸ τὸν Βερνάρδον τῆς Βαϊμάρης ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Βαλλενστάϊν καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον.

Ἡ Γαλία ἔκρινε κατάλληλον τὴν στιγμὴν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν πόλεμον. Ὄταν δὲ ὁ Βερνάρδος ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ὁ Ρισελιέ ἠγόρασε τὸν στρατὸν του καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε κύριος τῆς Ἀλσατίας, τὴν ὁποίαν εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατὸς τοῦ Βερνάρδου. Ὁ πόλεμος περιεπλάκη περισσότερον, ὅταν ἡ Ἰσπανία ἐκήρυξε τὸν πόλε-

μον κατὰ τῆς Γαλλίας, καὶ ἔλαβε χαρακτῆρα βάρβαρον συνοδευόμενος ἀπὸ καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεις. Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ νεαρὸς πριγκιψ Κονδὲ (Condé) συνέτριψε τὸ 1643 τὸν ἰσπανικὸν στρατὸν παρὰ τὸ Ροκροά (Rocroi, Β. Γαλλία παρὰ τὰ βελγικὰ σύνορα), ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐστράφη κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἤδη ἠπειλεῖτο ἡ Βιέννη. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ', διάδοχος τοῦ Φερδινάνδου Β', ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὴν εἰρήνην, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχον ἀρχίσει διαπραγματεύσεις ἀπὸ τὸ 1641. Οὕτω τὸ 1648 ἡ Βεστφαλικὴ εἰρήνην ἐτεράματισε τὸν μακρὸν καὶ καταστρεπτικὸν πόλεμον.

ΕΙΡΗΝΗ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ

Διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας :

1) Ἡ Γαλλία ἐκράτησεν ὀριστικῶς τὸ Μέτς, Τοῦλ καὶ Βερδὲν καὶ προσήρτησε τὴν Ἀλσατίαν. Ἡ Σουηδία ἔλαβε τὰς ἀκτὰς τῆς Πομερανίας καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰς γερμανικὰς ἀκτὰς, οὕτως ὥστε ἐξησφάλιζε τὴν κυριαρχίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐξουσίαζε τὰς ἐκβολὰς τῶν γερμανικῶν ποταμῶν. Ἄνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλβετίας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας.

2) Ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα ἀνεγνωρίσθησαν ἴσα δικαιώματα εἰς τὰ διάφορα δόγματα καὶ ἀποκατεστάθη ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη.

3) Ἄνεγνωρίσθη πλήρης αὐτοτέλεια τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας ἐντὸς τῶν κτήσεών των καὶ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτουν συμμαχίας μεταξύ των καὶ μεταξύ ξένων κρατῶν.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ τριακονταετῆς πόλεμος μετέβαλε τὴν Γερμανίαν εἰς ἐρείπια, ἡ χώρα ἐληλατήθη, τὰ χωρία κατεστράφησαν, οἱ ἀγροὶ ἔμειναν ἀκαλλιέργητοι, αἱ πόλεις ἠρημώθησαν καὶ σχεδὸν εἶχον ἐκλείψει οἱ τεχνῖται. Ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἐλαττωθῆ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα ὑπέστη ἰσχυρὸν πλήγμα, ἡ ἀνάπτυξις της καθυστέρησε τουλάχιστον ἐπὶ ἓνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα καὶ μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰῶνος ἡ Γερμανία κατώρθωσε νὰ συνέλθῃ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν προόδον τῶν δυτικῶν λαῶν.

Ἡ εἰρήνη δμως αὕτη ἦτο ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἀρχὴ νέας ζωῆς

Ἱστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Ἔκδ. 1948)